

Akhlaq-i zisti

i.e., Bioethics Journal

2025; 15(40): e18

The Bioethics and Health
Law InstituteMedical Ethics and Law
Research CenterInternational Association
of Islamic Bioethics

The Role of School Culture and Moral Intelligence in Predicting the Quality of Academic Life in Students

Behrad Jafari^{1*}, Mina Shams², Faezeh Khaki³, Omid Farahbakhsh⁴

1. Department of Personality Psychology, Tehran Central Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

2. Department of Clinical Psychology, Shiraz University, Shiraz, Iran.

3. Department of School Counseling, Shahid Rajaee Teacher Training University, Tehran, Iran.

4. Department of History and Philosophy of Education, Islamic Education Tendency, Payame Noor University, Fasa Center, Fasa, Iran.

ABSTRACT

Background and Aim: Investigating the factors affecting students' academic quality of life, in order to foster their development and improve their condition, is one of the objectives of educational systems. Therefore, the present study was conducted with the aim of examining the role of school culture and moral intelligence in predicting the academic quality of life of upper-secondary school students.

Methods: The present study is applied, and in terms of data collection method, it is a descriptive-correlational research. The statistical population included all male and female upper-secondary school students in Fasa city during the academic year 2024-2025. Based on the Krejcie and Morgan table (1971), a sample of 196 individuals was selected using stratified sampling. Data collection tools included Higgins and Sadeh's School Culture Questionnaire (1998), Lennick and Kiel's Moral Intelligence Questionnaire (2007), and Inly and Burke's Academic Quality of Life Questionnaire (1999). For data analysis, descriptive statistics (mean, standard deviation) and inferential statistics (Pearson correlation and multiple regression) were employed using SPSS software version 22.

Ethical Considerations: Verbal consent was obtained from the participants and they were assured of the confidentiality of the information.

Findings: The results indicated that the correlations between school culture and academic quality of life, as well as between moral intelligence and academic quality of life, were positive and significant ($p < 0.01$). Furthermore, 44% of the variance and changes in academic quality of life could be explained by school culture and moral intelligence.

Conclusion: Based on the results, educational authorities should put strategies for developing school culture and moral intelligence on their agenda and provide equal educational opportunities for learners in the educational system.

Keywords: School culture; Moral intelligence; Quality of academic life; Students

Corresponding Author: Behrad Jafari; **Email:** behradjafari274@gmail.com

Received: April 21, 2025; **Accepted:** May 18, 2025; **Published Online:**, October 18, 2025

Please cite this article as:

Jafari B, Shams M, Khaki F, Farahbakhsh O. The Role of School Culture and Moral Intelligence in Predicting the Quality of Academic Life in Students. *Akhlaq-i zisti, i.e., Bioethics Journal*. 2025; 15(40): e18.

انجمن بین‌المللی اخلاق زیستی اسلامی مرکز تحقیقات اخلاق و حقوق پزشکی انستیتو اخلاق زیستی و حقوق سلامت

مجله اخلاق زیستی

دوره پانزدهم، شماره چهارم، ۱۴۰۴

نقش فرهنگ مدرسه و هوش اخلاقی در پیش‌بینی کیفیت زندگی تحصیلی دانش‌آموزان

بهراد جعفری^{۱*}، مینا شمس^۲، فائزه خاکی^۳، امید فرحبخش^۴

۱. گروه روانشناسی شخصیت، واحد تهران مرکز، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. گروه روانشناسی بالینی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

۳. گروه مشاوره مدرسه، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، تهران، ایران.

۴. گروه تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش گرایش تعلیم و تربیت اسلامی، دانشگاه پیام نور، مرکز فسا، فسا، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: بررسی عوامل مؤثر در کیفیت زندگی تحصیلی دانش‌آموزان در راستای رشد و ارتقای وضعیت آنان، یکی از اهداف نظام‌های آموزشی است، بنابراین مطالعه حاضر با هدف بررسی نقش فرهنگ مدرسه و هوش اخلاقی در پیش‌بینی کیفیت زندگی تحصیلی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه انجام شد.

روش: پژوهش حاضر کاربردی و از لحاظ روش گردآوری داده‌ها توصیفی - همبستگی است. جامعه آماری شامل تمامی دانش‌آموزان دختر و پسر دوره دوم متوسطه شهر فسا در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ بودند که براساس جدول گجرسی و مورگان (۱۹۷۱) ۱۹۶ نفر به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات شامل پرسشنامه فرهنگ مدرسه هیگینز و ساد (۱۹۹۸)، هوش اخلاقی لنینیک و کیل (۲۰۰۷) و کیفیت زندگی تحصیلی اینلی و بورک (۱۹۹۹) بودند. جهت تحلیل داده‌ها در بخش آمار توصیفی از میانگین، انحراف معیار و در بخش آمار استنباطی از آزمون همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۲ استفاده شد.

ملاحظات اخلاقی: رضایت شفاهی مشارکت‌کنندگان اخذ و درباره محرمانگی اطلاعات به آن‌ها اطمینان خاطر داده شده بود.

یافته‌ها: نتایج نشان داد همبستگی بین فرهنگ مدرسه و هوش اخلاقی با کیفیت زندگی تحصیلی مثبت و معنی‌دار می‌باشند ($p < 0/01$)؛ و ۴۴ درصد واریانس و تغییرات کیفیت زندگی تحصیلی توسط فرهنگ مدرسه و هوش اخلاقی قابل تبیین می‌باشند.

نتیجه‌گیری: براساس نتایج ضرورت دارد متولیان آموزشی، راهکارهای توسعه فرهنگ مدرسه و هوش اخلاقی را در دستور کار خود قرار دهند و فرصت‌های آموزشی برابر برای فراگیران نظام آموزشی فراهم کنند.

واژگان کلیدی: فرهنگ مدرسه؛ هوش اخلاقی؛ کیفیت زندگی تحصیلی؛ دانش‌آموزان

نویسنده مسئول: بهراد جعفری؛ پست الکترونیک: behradjafari274@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۰۱؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۲۸؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۷/۲۶

خواهشمند است این مقاله به روش زیر مورد استناد قرار گیرد:

Jafari B, Shams M, Khaki F, Farahbakhsh O. The Role of School Culture and Moral Intelligence in Predicting the Quality of Academic Life in Students. *Akhlaq-i zisti, i.e., Bioethics Journal*. 2025; 15(40): e18.

مقدمه

امروزه به دلیل اهمیت کیفیت زندگی کودکان و نوجوانان در مدرسه و نیاز کشورها به ارتقا و بهبود رفتار مدرسه و افزایش بهداشت دانش‌آموزان، بحث کیفیت زندگی در مدرسه/کیفیت زندگی تحصیلی، کانون توجه قرار گرفته است (۱). برای اولین بار کیفیت زندگی در مدرسه براساس تجربه‌های دانش‌آموزان و دیدگاه‌های مرتبط با مدرسه توسط تنگن (Tangen) (۲) گسترش یافت. کیفیت زندگی در مدرسه عبارت است از بهزیستی و رضایت کلی دانش‌آموزان از جنبه‌های مثبت و منفی تجربیات درون و برون مدرسه (خانواده) که ریشه در فعالیت‌های درون مدرسه‌ای دارد (۳). این تجربیات مثبت و منفی، ادراک کلی دانش‌آموز را از سطح رفاه و رضایت کلی خود از زندگی مدرسه‌ای شکل می‌دهد و میزان رضایت از زندگی روزمره او در مدرسه را بیان می‌کند (۴). کیفیت زندگی در مدرسه مفهومی است که بر جنبه‌های رسمی و غیررسمی مدرسه تأثیر می‌گذارد و متأثر از اجتماع تجربیات و روابط افراد با همسالان است (۵). کیفیت زندگی دانش‌آموزان با ماندگاری دانش‌آموزان در مدرسه، نگرش دانش‌آموزان نسبت به رفتن به مدرسه و موفقیت تحصیلی، سطوح پیشرفت تحصیلی، پذیرش مسئولیت و تعهد نسبت به تکالیف مدرسه و بروز ناهنجاری‌ها، احساس تعلق به مدرسه، مشارکت بیشتر در انجام تکالیف و امور، انگیزه یادگیری برنامه درسی، داشتن نگرش مثبت به مدرسه و ارتباط نزدیک‌تر و بهتر دانش‌آموزان با معلم و سایر همسالان و همچنین سلامت جسمی و روانی رابطه معناداری دارد (۶). از آنجایی که فراگیران نظام آموزشی زمان بسیار بالایی از زندگی خود را در مدرسه می‌گذرانند، ارزیابی کیفیت زندگی آن‌ها در مدرسه و نقش آن در بهزیستی روانشناختی، خودپنداره تحصیلی و اشتیاق تحصیلی بسیار مهم است.

همچنین فرهنگ مدرسه به دلیل تأثیرات عمده‌ای که در بهبود و بازسازی مدرسه، ساختارهای آموزشی و بهبود کیفیت زندگی تحصیلی دانش‌آموزان دارد، مورد توجه محققان و پژوهشگران است (۷). فرهنگ مدرسه شکل پیچیده‌ای از

سنت‌ها و آداب و رسوم است که در طول زمان از طریق تعامل معلمان، دانش‌آموزان، والدین و مدیران و همچنین برای مقابله با بحران‌ها و حل مشکلات پدیدار می‌شود و سپس به گروه‌ها و نسل‌های بعدی مدرسه منتقل می‌شود (۸). فرهنگ مدرسه از نظر نوع حمایت اجتماعی به چهار بعد تقسیم شده است: بعد اول روابط دانش‌آموز (نحوه ارتباط دانش‌آموزان با یکدیگر)، بعد دوم روابط دانش‌آموز و معلم (کیفیت و نحوه تعامل بین دانش‌آموزان و معلمان)، بعد سوم انتظارات هنجاری (میزان انطباق دانش‌آموزان با آیین‌نامه مدرسه)، بعد چهارم فرصت‌های آموزشی (نحوه ارائه فرصت‌ها و امکانات آموزشی در مدرسه) (۹). در فرهنگ مدرسه، بر همکاری، روابط دوستانه معلمان و دانش‌آموزان و همچنین دانش‌آموزان با یکدیگر، ارزیابی عادلانه از محیط مدرسه، احساسات مثبت دانش‌آموزان نسبت به خود، درس‌ها و مطالعات تأکید شده است (۱۰). در مدارس با فرهنگ بالا، دانش‌آموزان آموزش خوبی می‌گیرند و چیزهای مفیدی می‌آموزند، مسئولیت‌پذیری و مراقبت از دیگران را یاد می‌گیرند. در این مدارس به دانش‌آموزان این امکان داده می‌شود که به مسائل دنیای واقعی فکر کنند و همچنین این امکان را دارند که به آینده‌ای خوب و مطلوب در مدرسه دست یابند. در نتیجه این ویژگی‌ها باعث می‌شود دانش‌آموزان احساس شایستگی کنند و باور کنند که در مدرسه هر روز پیشرفت می‌کنند (۱۱)، اما در مدارس که فرهنگ‌های منفی یا دلسرد دارند، هیچ احساس تعهدی نسبت به رسالت مدرسه وجود ندارد. در حالی که در مدارس با فرهنگ حرفه‌ای قوی، دانش‌آموزان در هنجارهای تحصیلی پایدار و بهبود مشارکت می‌کنند (۱۲). در مطالعات نقش دل‌بستگی به مدرسه در کیفیت زندگی در مدرسه (۱۳)، پیوند مدرسه با کیفیت زندگی در مدرسه (۱۴)، رابطه بین کیفیت زندگی در مدرسه با احساس تعلق به مدرسه (۱۵)، تأیید شده است،

کیفیت زندگی در مدرسه متأثر از عوامل زیادی است، یکی از عوامل در این زمینه هوش اخلاقی است که چارچوبی برای عملکرد صحیح انسان‌ها فراهم می‌کند و به‌عنوان عامل پیش‌بینی‌کننده رفتار محسوب می‌شود (۱۶). هوش اخلاقی

بود. از سویی نظر به اهمیت هوش اخلاقی و فرهنگ مدرسه، مطالعه حاضر با هدف نقش فرهنگ مدرسه و هوش اخلاقی در پیش‌بینی کیفیت زندگی تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه انجام شده است و به دنبال پاسخ به این سؤال است که آیا فرهنگ مدرسه و هوش اخلاقی در پیش‌بینی کیفیت زندگی تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه نقش دارند؟

روش

پژوهش حاضر کاربردی و از لحاظ روش گردآوری داده‌ها توصیفی - همبستگی است. جامعه آماری شامل تمامی دانش‌آموزان دختر و پسر دوره دوم متوسطه شهر فسای شیراز در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ بودند؛ که براساس جدول Krejcie & Morgan (۲۵) تعداد ۱۹۶ نفر به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای (از دو جنس دختر و پسر) انتخاب شدند. معیارهای ورود به مطالعه شامل رضایت آگاهانه، عدم مردودی در دوران تحصیل، عدم مصرف داروهای روان‌پزشکی و عدم وقوع رخداد تنش‌زا مانند طلاق والدین و مرگ عزیزان در شش ماه گذشته و داشتن سلامت روانی براساس پرونده سلامت و معیارهای خروج از مطالعه شامل عدم امضای رضایت‌نامه شرکت در پژوهش، عدم همکاری و نیز تکمیل پرسشنامه‌ها به صورت ناقص بود. ابزار پژوهش شامل پرسشنامه‌های زیر بودند:

پرسشنامه فرهنگ مدرسه: این پرسشنامه ۱۸ سؤالی توسط هیگینز-دالساندرو و ساد (Higgins-D'Alessandro & Sadh) (۲۶) ساخته شده و سه خرده مقیاس روابط دانش‌آموزان، روابط دانش‌آموزان و معلمان و فرصت‌های آموزشی را بر روی مقیاس پنج‌درجه‌ای لیکرت از کاملاً مخالفم = ۱ تا کاملاً موافقم = ۵ می‌سنجد، دامنه نمرات بین ۱۸ تا ۹۰ است و نمرات بالاتر نشان‌دهنده تأثیرگذاری بیشتر فرهنگ مدرسه و برعکس می‌باشد. هیگینز و ساد (۲۶) پایایی خرده مقیاس روابط دانش‌آموزان را ۰/۸۰، روابط دانش‌آموزان و معلمان را ۰/۸۲ و پایایی فرصت‌های آموزشی را ۰/۸۵ و همچنین همبستگی آن را با مقیاس جو سازمانی مدرسه برابر

ترکیبی از دانش، تمایل و اراده و روشی است که ما فکر می‌کنیم، احساس می‌نماییم و عمل می‌کنیم و به ظرفیت به‌کارگیری اصول اخلاقی در اهداف فردی ارزش‌های اجتماعی و حرفه‌ای اشاره دارد و شامل چهار بعد یکپارچگی، مسئولیت‌پذیری، بخشش و دلسوزی است (۱۷). هوش اخلاقی شامل باورها و ارزش‌های عمیقی است که نوعی راهنما برای انجام اقدامات صحیح و توانایی به‌کارگیری اصول اخلاقی جهانی در تعامل با دیگران است و دارای چهار بعد اصلی صداقت، مسئولیت‌پذیری، گذشت و شفقت است (۱۸)؛ و شامل جنبه‌های اساسی زندگی ازجمله توانایی تشخیص رنج افراد، خودداری از رفتار ظالمانه و عمدی، مهار احساسات ناگهانی، به تعویق انداختن رضایت، گوش دادن به همه جنبه‌ها قبل از قضاوت، پذیرش و درک تفاوت‌ها، تشخیص انتخاب‌های غیراخلاقی احتمالی و همدلی است (۱۹). مؤلفه‌های هوش اخلاقی عواملی هستند که فرد برای درست عمل کردن به آن‌ها نیاز دارد و شامل همدلی، وجدان، خویش‌داری، احترام، مهربانی، بردباری و انصاف است و به فرد کمک می‌کند تا اخلاقی رفتار کند (۲۰). پژوهش‌ها از رابطه هوش اخلاقی با کیفیت زندگی بیماران (۲۱)، کیفیت زندگی معلمان (۲۲)، کیفیت زندگی کاری - خانگی (۲۳) حکایت دارند.

مدرسه یکی از محیط‌های مهم تعلیم و تربیت است که هر فردی بخش قابل توجهی از عمر خود را در آن صرف می‌کند، نقش مدارس صرفاً ارتقاء و بهبود بخشیدن به پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان نیست بلکه در حقیقت نقش مهم‌تر آن‌ها توجه به ابعاد مختلف جسمی هیجانی و اجتماعی دانش‌آموزان هست که این امر خود مستلزم کیفیت بالای مدرسه در ابعاد متعدد نظیر روابط مؤثر با همسالان و معلمان بهداشت روانی و جسمانی، ایجاد فرصت مناسب برای پیشرفت تحصیلی و یادگیری و ایجاد عواطف و هیجانات مثبت و خوشایند و روابط منسجم و کارآمد با افراد حاضر در مدرسه است (۲۴). ازاین‌رو بررسی عوامل مؤثر در کیفیت زندگی تحصیلی دانش‌آموزان ضروری و دارای اهمیت بسیار خواهد

با ۰/۷۰ به‌عنوان شاخصی از روایی مناسب گزارش کرده‌اند. قلاوندی و همکاران (۸)، روایی محتوایی آن را تأیید و پایایی به روش ضریب آلفای کرونباخ خرده مقیاس‌های آن را به ترتیب برابر با ۰/۷۹، ۰/۷۸، ۰/۸۶ گزارش کرده‌اند. در مطالعه حاضر پایایی به روش آلفای کرونباخ برای خرده مقیاس روابط دانش‌آموزان، روابط دانش‌آموزان و معلمان و فرصت‌های آموزشی به ترتیب ۰/۷۶، ۰/۸۱ و ۰/۸۳ به دست آمد.

پرسش‌نامه هوش اخلاقی: این پرسشنامه ۴۰ سؤالی توسط Lennick & Kiel (۲۷) طراحی که چهار مؤلفه اصلی درست‌کاری، مسئولیت‌پذیری، دلسوزی و بخشش را در طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای (هرگز: نمره یک تا تمام اوقات: نمره ۵) می‌سنجد. لذا دامنه نمرات بین ۴۰ تا ۲۰۰ است. درنهایت، نمره ۹۰ تا ۱۰۰ عالی، ۸۰ تا ۸۹ خیلی خوب، ۷۰ تا ۷۹ خوب و ۶۹ و کمتر ضعیف محسوب می‌شود. لنیک و کیل (۲۷) ضریب روایی محتوایی مطلوب و ضریب پایایی به روش آلفای کرونباخ ۰/۸۴ گزارش نمودند. در مطالعه سیادت و همکاران (۲۸) روایی به روش تحلیل عاملی چهار مؤلفه تأیید شد، نتایج تحلیل عاملی مؤلفه‌های هوش اخلاقی نشان داد درست‌کاری با بار عامل ۰/۶۴، مسئولیت‌پذیری ۰/۸۱، دلسوزی ۰/۸۴ و بخشش ۰/۸۳ دارای ۸۰ درصد اشتراک هستند و پایایی کل این آزمون با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۴ به دست آمد. در مطالعه حاضر پایایی کل به روش آلفای کرونباخ ۰/۷۹ به دست آمد.

پرسشنامه کیفیت زندگی تحصیلی: این پرسشنامه دارای ۳۹ سؤال را اینلی و بورک (Ainley & Bourke) (۲۹) ساختند که هفت بُعد رضایت عمومی، عواطف منفی، رابطه با معلم، فرصت، پیشرفت، ماجراجویی و انسجام اجتماعی را بر روی یک مقیاس چهار درجه‌ای لیکرت از ۱ (کاملاً مخالفم) تا ۴ (کاملاً موافقم) می‌سنجد، دامنه نمرات ۱۵۶-۳۹ است. در پژوهش سلطانی شال و همکاران (۳۰) روایی همگرای پرسشنامه کیفیت زندگی در مدرسه با بررسی همبستگی آن با پرسشنامه‌های خودکارآمدی عمومی و مقیاس سازگاری نوجوانان محاسبه و تأیید شده است و روایی محتوایی آن را استادان صاحب‌نظر تأیید کرده‌اند. همچنین پایایی پرسشنامه

یا قابلیت اعتماد آن با استفاده از روش اندازه‌گیری آلفای کرونباخ محاسبه‌شده که ۰/۸۵ گزارش شده است. در مطالعه حاضر پایایی کل به روش آلفای کرونباخ ۰/۸۱ به دست آمد. در این تحقیق جهت گردآوری اطلاعات در زمینه تنظیم مبانی نظری پژوهش، از منابع کتابخانه‌ای نظیر مقالات، پایان‌نامه‌ها و پژوهش‌های مرتبط با موضوع تحقیق و مطالعه متون تخصصی از طریق کتب، نشریات و جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی مورد دسترس، استفاده شده است؛ و در بخش میدانی در مرحله اجرای پژوهش با توجه به شرایط محیطی و حضور محدود، پژوهش به‌صورت حضوری انجام شد؛ قبل از اجرا توضیحات لازم از قبیل هدف تحقیق، نحوه پاسخگویی به سؤالات و اهمیت همکاری داوطلبان در این تحقیق در متن تکمیلی به همراه پرسشنامه ارائه شد و افراد به صورت داوطلبانه در این تحقیق شرکت نمودند؛ و جهت تحلیل داده‌ها در بخش آمار توصیفی از میانگین انحراف معیار و در بخش آمار استنباطی از آزمون همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۲ استفاده شد.

یافته‌ها

براساس نتایج ۸۴ نفر دختر (۴۳ درصد) و ۱۱۲ نفر پسر (۵۷ درصد) در پژوهش شرکت داشتند. همچنین ۵۲ نفر (۲۶/۵ درصد) ۱۶ سال، ۷۱ نفر (۳۶/۲ درصد) ۱۷ سال و ۷۳ نفر (۳۷/۳ درصد) ۱۸ سال سن داشتند. در جدول ۱ یافته‌های توصیفی متغیرهای پژوهش شامل میانگین و انحراف معیار به همراه چولگی و کشیدگی گزارش شده است. با توجه به اینکه مقادیر چولگی و کشیدگی داده‌ها بین ۲+ و ۲- است داده‌ها در سطح ۰/۰۵ از توزیع بهنجار برخوردارند.

جدول ۱. یافته‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

چولگی	کشیدگی	میانگین	انحراف استاندارد
فرهنگ مدرسه	-۰/۵۰۶	۰/۴۶۰	۵۴/۳۰
هوش اخلاقی	-۰/۵۶۵	۱/۶۲۵	۱۰۶/۴۲
کیفیت زندگی تحصیلی	-۰/۴۱۵	۱/۹۸۵	۸۶/۶۷

در جدول ۲. نتایج همبستگی بین فرهنگ مدرسه و هوش اخلاقی با کیفیت زندگی تحصیلی نشان داده شده است. ضرایب همبستگی محاسبه شده بین فرهنگ مدرسه و هوش اخلاقی با کیفیت زندگی تحصیلی مثبت و معنی‌دار می‌باشند ($p < ۰/۰۱$). مثبت بودن ضرایب به دست آمده نشان‌دهنده وجود رابطه مستقیم بین فرهنگ مدرسه و هوش اخلاقی با کیفیت زندگی تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه است.

جدول ۲. ماتریس ضرایب همبستگی بین فرهنگ مدرسه و هوش اخلاقی با کیفیت زندگی تحصیلی

متغیرها	۱	۲	۳
۱. فرهنگ مدرسه	۱		
۲. هوش اخلاقی	۰/۷۳۵**	۱	
۳. کیفیت زندگی تحصیلی	۰/۵۵۵**	۰/۶۵۸**	۱

** معنی‌داری در سطح ۰/۰۱

به‌منظور پیش‌بینی کیفیت زندگی تحصیلی دانش‌آموزان از طریق فرهنگ مدرسه و هوش اخلاقی، از آزمون رگرسیون چندگانه استفاده شد. برای بررسی استقلال باقی‌مانده‌ها از آماره دوربین - واتسون استفاده گردید. با توجه به اینکه مقدار آن (۱/۷۲) در فاصله ۱/۵ تا ۲/۵ قرار دارد می‌توان گفت

جدول ۳. تحلیل رگرسیون برای پیش‌بینی کیفیت زندگی تحصیلی از طریق فرهنگ مدرسه و هوش اخلاقی

مدل	B	SE	Beta	t	مقدار احتمال	R	مجذور R تعدیل شده	F	مقدار احتمال
ثابت	۲۰/۶۸۱	۵/۴۳۵	-	۳/۸۰۵	۰/۰۰۱	۰/۶۶۷	۰/۴۴۴	۷۷/۱۳۸	۰/۰۰۱
فرهنگ مدرسه	۰/۲۰۸	۰/۱۰۵	۰/۱۵۷	۱/۹۸۱	۰/۰۴۹				
هوش اخلاقی	۰/۵۱۴	۰/۰۷۵	۰/۵۴۳	۶/۸۶۴	۰/۰۰۱				

در جدول ۳. مقدار F به دست آمده برای بررسی مدل رگرسیونی برابر با ۷۷/۱۳۸ بود که در سطح آلفای کوچک‌تر از ۰/۰۱ معنی‌دار بود که نشان داد فرهنگ مدرسه و هوش اخلاقی می‌تواند تغییرات مربوط به کیفیت زندگی تحصیلی را به خوبی تبیین کند و نشان‌دهنده مناسب بودن مدل رگرسیونی ارائه شده بود. مقدار مجذور R تعدیل شده برابر با ۰/۴۴ به دست آمد که نشان داد مؤلفه‌های فرهنگ مدرسه و هوش اخلاقی، ۴۴ درصد از واریانس کیفیت زندگی تحصیلی را تبیین می‌کنند. مقدار ضریب رگرسیونی استاندارد شده (Beta)

برای فرهنگ مدرسه ($\beta = ۰/۱۵۷$, $p < ۰/۰۵$) و هوش اخلاقی ($\beta = ۰/۵۴۳$, $p < ۰/۰۵$) است، لذا نتیجه گرفته می‌شود که فرهنگ مدرسه و هوش اخلاقی به شکل مثبت و معنی‌داری کیفیت زندگی تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه را پیش‌بینی می‌کنند.

بحث

مطالعه حاضر با هدف بررسی نقش فرهنگ مدرسه و هوش اخلاقی در پیش‌بینی کیفیت زندگی تحصیلی دانش‌آموزان

دوره دوم متوسطه انجام شد. نتایج نشان داد همبستگی بین فرهنگ مدرسه با کیفیت زندگی تحصیلی مثبت و معنی‌دار است و فرهنگ مدرسه به شکل مثبت و معنی‌داری کیفیت زندگی تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه را پیش‌بینی می‌کند. نتیجه به دست آمده با مطالعات دهقانی اشکذری (۱۳)، میرزایی فندخت و همکاران (۱۱)، ذکیانی و عبدلی (۳۱) همسو است. در تبیین نتیجه به دست آمده می‌توان گفت هرچه در محیط مدرسه رابطه دانش‌آموزان با همدیگر و معلمان همراه با پذیرش احترام، حمایت و اعتماد متقابل باشد، احساس آزادی عمل و ارتباط بیشتری خواهند کرد. پذیرش متقابل، بی‌قید و شرط و بدون اعمال مهارگری یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های نشأت‌گرفته از فرهنگ مدرسه است. دانش‌آموزان زمانی که احساس کنند سایر افراد در مدرسه اعم از معلمان و دانش‌آموزان دیگر به آن‌ها احترام می‌گذارند و در صورت بروز مسائل و مشکلات می‌توانند به کمک و حمایت آن‌ها امیدوار باشند، با احساس آزادی بیشتری یاد می‌گیرند (۳۲). همچنین نبود قضاوت و ارزیابی بیرونی در روابط دانش‌آموزان باعث می‌شود که آن‌ها براساس معیارهای درونی عملکرد خود را ارزیابی کنند که این موضوع موجب بالا رفتن احساس شایستگی آن‌ها می‌شود علاوه بر این پذیرش متقابل و وجود احترام باعث می‌شود دانش‌آموزان روابط دوستانه و صمیمانه‌ای با افراد دیگر برقرار کنند که در نتیجه باعث ارضای نیازهای بنیادین روانشناختی (فرآیندهای نظام خود) و در نتیجه بهبود کیفیت زندگی تحصیلی دانش‌آموزان می‌شود (۱۱). در تبیینی دیگر می‌توان گفت در فرهنگ مدرسه، بر همکاری، روابط دوستانه معلمان و دانش‌آموزان و همچنین دانش‌آموزان با یکدیگر، ارزیابی عادلانه از محیط مدرسه، احساسات مثبت دانش‌آموزان نسبت به خود، درس‌ها و مطالعات تأکید شده است. در مدارس با فرهنگ بالا، دانش‌آموزان آموزش خوبی می‌گیرند و چیزهای مفیدی می‌آموزند، مسئولیت‌پذیری و مراقبت از دیگران را یاد می‌گیرند. همچنین می‌توان گفت دانش‌آموز نوجوان به همسالان خود بسیار وابسته است. آن‌ها همسالان را در بیشتر موارد بهترین منبع آرامش و هم‌کلامی می‌بینند. مدرسه فضای

مناسب تحقق این رابطه‌ها است و چنانچه دانش‌آموز بتواند با همکلاسی‌های خود ارتباط مناسبی برقرار سازد، فضای روانی مناسب‌تری را برای خود خواهد دید. همچنین ارتباط با معلمان نیز در تأمین بهزیستی روان‌شناختی دانش‌آموزان اهمیت دارد. دانش‌آموز نوجوان در جستجوی کسب هویت، به دنبال منبعی می‌گردد که به او حس اعتماد به نفس و احترام و غرور بدهد و معلم کسی است که همواره به‌عنوان الگو و سرمشق از آن یاد می‌شود؛ و اگر ارتباط مناسبی با دانش‌آموز برقرار کند، امکان تأمین بسیاری از نیازهای روانی فراهم می‌شود. روابط دانش‌آموز و معلم جنبه‌های تأثیرگذار در محیط مدرسه هستند که بر انتظارات مدرسه، رضایت مدرسه و عملکرد تحصیلی تأثیر می‌گذارد. از این‌رو می‌توان گفت بهبود فرهنگ مدرسه، زمینه افزایش سازگاری دانش‌آموز را فراهم می‌کند. از طرفی وجود سازگاری بالا به دلیل توانایی کنترل هیجانات، ارضای نیازها، برقراری روابط مناسب، درک دیگران و درونیات خود و تحمل شکست و ناکامی بر سبک زندگی و کیفیت زندگی افراد تأثیر می‌گذارد و سبب بالا آمدن کیفیت زندگی در محیط تحصیلی آنان می‌شود.

نتایج نشان داد رابطه بین هوش اخلاقی با کیفیت زندگی تحصیلی مثبت و معنی‌دار می‌باشد و هوش اخلاقی به شکل مثبت و معنی‌داری کیفیت زندگی تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه را پیش‌بینی می‌کند. یافته به دست آمده با مطالعات قنبری (۲۲)، محمدپور (۲۱)، محمدی و همکاران (۲۳)، همسو است. در تبیین نتیجه به دست آمده می‌توان گفت افراد باهوش اخلاقی بالا دارای ویژگی‌هایی مانند مدیریت و تنظیم افکار، انتخاب منطقی و رفتار منصفانه، همدل بودن، عدم پذیرش گزینه‌های غیر اخلاقی، مبارزه با بی‌عدالتی، رفتار محترمانه و درک دیگران هستند. زمانی که افراد در تعاملات روزمره خود، اصول اخلاقی را در نظر بگیرند و در روابط خود از آن به‌عنوان معیار یاد کنند و برای جلب رضایت اطرافیان خود تلاش کنند، ممکن است محافظی در برابر مشکلات باشد. این افراد کارآمد هستند و عادات فکری خاص خود را دارند که آن‌ها را سازنده و کارآمد می‌کند. افراد با اخلاق تعهد به آرمان‌های اخلاقی و ظرفیت مناسبی برای یادگیری از دیگران

دارند. آن‌ها در تعقیب اهداف اخلاقی صادقانه و دقیق عمل می‌کنند و برای رسیدن به اهداف اخلاقی حاضرند منافع شخصی خود را به خطر بیندازند (۱۹)، علاوه بر این، رعایت هنجارهای اجتماعی، قوانین و مقررات، آداب و سنن، رفتار منصفانه، احترام، پذیرش دیگران و مسئولیت‌پذیری از ویژگی‌های بارز آن‌هاست که در مجموع این ویژگی‌ها باعث می‌شود که فرد احساس رضایت درونی و درنهایت رضایت از زندگی کند و در نتیجه کیفیت زندگی بهبود می‌یابد. به عبارتی می‌توان گفت هوش اخلاقی توانایی ذهنی انسان‌ها را در قالب‌بندی اصول و ارزش‌های انسانی، اهداف و ارزش‌های خود نشان می‌دهد (۱۸)، بنابراین می‌توان گفت که افراد با دیدگاهی مبتنی بر باورهای قوی، صداقت، مسئولیت‌پذیری، بخشش و شفقت از هوش اخلاقی بالاتری برخوردارند که این باعث می‌شود تا تحمل و خویشتن‌داری خود را افزایش دهند. در نتیجه با افزایش احساس رضایت درونی فرد، به تبع کیفیت زندگی تحصیلی افزایش می‌یابد. در تبیینی دیگر می‌توان گفت هوش اخلاقی با دارا بودن مؤلفه‌هایی اخلاق‌مدار مانند مسئولیت‌پذیری، بخشش، دلسوزی، انصاف، عدالت و مواردی از این قبیل موجب بهبود ظرفیت اخلاقی، واکنش‌ها، شناخت‌ها، نگرش‌ها و فعالیت‌های اخلاقی آنان می‌شود و به دانش‌آموزان این احساس را القا می‌کند که آنان این توانایی را دارند که مسئولیت انتخاب‌ها و فعالیت‌هایشان را از نظر اخلاقی بر عهده بگیرند و بدین‌نحو شایستگی‌های اخلاقی را در دانش‌آموزان نهادینه کرده و موجب رشد فکری آنان می‌گردد. از طرفی رشد هوش اخلاقی باعث ایجاد، حفظ و ارتقای بهزیستی روانی می‌شود که به نوعی تجهیز افراد به ویژگی‌های مثبتی مانند خودپذیرا بودن، داشتن روابط مثبت با دیگران، خودمختاری، تسلط بر محیط، زندگی هدفمند و شخصی است. زمانی که دانش‌آموزان از هوش اخلاقی بالایی برخوردار باشند و خود را در رسیدن به وظایف، فعالیت‌ها و اهداف خود کارآمدتر تصور کنند، به دلیل این احساس خودکارآمدی بالا، از نظر روانی زندگی خود را مثبت‌تر ارزیابی می‌کنند و از زندگی خود رضایت دارند و لذا، سلامت و

سازگاری بیشتری خواهند داشت. به عبارتی می‌توان گفت هوش اخلاقی شامل ویژگی‌هایی مانند صداقت، همدلی، مسئولیت‌پذیری، ایستادگی در برابر بی‌عدالتی‌ها، بخشش و رفتار با احترام و شفقت با دیگران است، این ویژگی‌ها به فرد کمک می‌کند تا حق را از باطل تشخیص دهد و به گونه‌ای عمل کند که با اصول و اعتقادات خودسازگار باشد، مسئولیت اعمال خود و پیامدهای آن اعمال را بپذیرد و خطاها و شکست‌های خود را بپذیرد و تحمل کند؛ با دیگران مهربان و دلسوز باشد و با آنان همدلی و همدردی داشته باشد، پس می‌توان گفت دانش‌آموزانی که از ظرفیت اخلاقی بالایی برخوردارند از کیفیت زندگی بهتری در محیط تحصیلی و زندگی برخوردار می‌شوند.

از محدودیت‌های مطالعه حاضر مقطعی بودن تحقیق بود که بر اساس آن روابط علی بین متغیرهای تحقیق را نمی‌توان استنباط کرد؛ همچنین، اتکا بر داده‌های خود گزارشی بود که این نوع داده‌ها می‌توانند تحت تأثیر بحث مطلوبیت اجتماعی قرار گیرند؛ و به علاوه می‌توان به محدود بودن گستره اجرا به مناطق شهری و عدم بررسی موضوع در مناطق روستایی و عدم بررسی دانش‌آموزان مدارس غیردولتی اشاره نمود. با توجه به محدودیت‌های پژوهش پیشنهاد می‌شود در مطالعات آینده از پژوهش‌های طولی استفاده شود. در جمع‌آوری اطلاعات در کنار پرسشنامه از دیگر شیوه‌ها ازجمله مصاحبه استفاده شود؛ و جهت تعمیق‌پذیری نتایج پیشنهاد می‌شود به انجام مطالعه در دانش‌آموزان روستایی و مدارس غیردولتی پرداخته شود نتایج مورد مقایسه قرار گیرد؛ و درنهایت پیشنهاد می‌شود کارگاه آموزشی در راستای شناخت و ارتقای هوش اخلاقی بهبود فرهنگ مدرسه برای دانش‌آموزان برگزار شود.

نتیجه‌گیری

براساس نتایج این تحقیق بایسته است متولیان آموزشی، راهکارهای توسعه فرهنگ مدرسه و هوش اخلاقی را در دستور کار خود قرار دهند و فرصت‌های آموزشی برابر برای فراگیران

نظام آموزشی فراهم کنند. از این‌رو کاربرست این عوامل در برنامه‌ریزی‌های نظام آموزشی باید مورد توجه قرار گیرد.

مشارکت نویسندگان

بهراد جعفری: نگارش متن اصلی پژوهش؛
مینا شمس: اجرای پرسشنامه‌ها و جمع‌آوری داده‌ها؛
فائزه خاکی: تحلیل آماری؛
امید فرحبخش: بازبینی متن، ویراستاری و ورود داده‌ها.

تضاد منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع احتمالی را در رابطه با تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله اعلام نکرده‌اند.

تشکر و قدردانی

ابراز نشده است.

تأمین مالی

نویسندگان اظهار می‌نمایند که هیچ‌گونه حمایت مالی برای تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله دریافت نکرده‌اند.

ملاحظات اخلاقی

اطلاعات جامع در رابطه با دلایل تحقیق، نتایج، حفظ محرمانگی و نحوه انجام تحقیق به افراد داده شد و رضایت آگاهانه از شرکت‌کنندگان اخذ گردید.

بیانیه هوش مصنوعی

نویسندگان اعلام می‌دارند که در فرایند تحقیق، نگارش و ویرایش این مقاله، از هیچ‌گونه ابزار هوش مصنوعی استفاده نشده است.

References

1. Saneie E, Raeisoon M. Role of Social Skills in Predicting the Students' Sense of Coherence and Quality of School Life. *Quarterly Journal of Child Mental Health*. 2020; 7(2): 96-107.
2. Tangen R. Conceptualising quality of school life from pupils' perspectives: A four-dimensional model. *International Journal of Inclusive Education*. 2009; 13(8): 829-844.
3. Ranjbari M, Mullayousef S. A Study of Differences between the Quality of Life of Fourth-Grade Schoolboys in Ordinary Schools and Schools of Life in the City of Tehran. *Quarterly Journal of Education*. 2022; 38(3): 143-158. [Persian]
4. Mahboubbeh Soleimanpouomran MS. The Relationship between Equal Educational Opportunities with Quality of School Life and School belonging with the Mediating Role of School Culture in High School Teachers. *Educational Research*. 2021; 9(43): 316-34. [Persian]
5. Aksoy E, Öztoprak Ü. The effect of internet addiction in students on quality of school life. *Journal of Contemporary Medicine*. 2021; 11(2): 225-231.
6. Zahed Babolan A, Karimianpour G, Dashti A. Role of Life Quality in School and Academic Self-Concept on Academic Engagement in Salas babajani fifth and Sixth Grade Students. *New Educational Approaches* 2017; 12(1):75-91.
7. Deal TE, Peterson KD. *Shaping school culture*: John Wiley & Sons; 2016.
8. Qalavandi H, Amani Saribeglu J, Gholami MT, Akbari Sureh P. School Culture and Academic Alienation: Mediating Role of Basic Psychological Needs. *Strategy for Culture*. 2014; 6(24): 99-116. [Persian]
9. Mahmoudi SN. Providing a model for assessing the role of mediating the teacher-student communication quality in the relationship between academic self-regulation, school culture and academic eagerness with creative thinking in high school students. *Thinking and Children*. 2019; 10(1): 237-259. [Persian]
10. Truong TD, Hallinger P, Sanga K. Confucian values and school leadership in Vietnam: Exploring the influence of culture on principal decision making. *Educational management administration & leadership*. 2017; 45(1): 77-100.
11. Mirzaei Fandokht O, Dortaj F, Saadipour E, Ebrahimi Ghavam S, Delavar A. The Mediating Role of Basic Psychological Needs in the Relationship between School Culture and Academic Engagement of student. *Quarterly Journal of Child Mental Health*. 2020; 7(1): 81-92. [Persian]
12. Sabanci A, Sahin A, Sönmez MA, Yilmaz O. Views of School Managers and Teachers about School Culture. *Online Submission*. 2017; 8(1): 28-45.
13. Dehghani Ashkazari F. Study of the quality of life in school based on academic enthusiasm, attachment to school and academic hope of elementary school students. *Sixth International and National Conference on Management, Accounting and Law Studies*; Tehran 2012. [Persian]
14. Moradi G, Karimianpour G, Sayadi Y. Investigating the relationship between the quality of life in school and its components with students' bond with school. *Second International Conference on Applied Research in Educational Sciences and Behavioral Studies and Social Harms of Iran*; Tehran, 2016. [Persian]
15. Bull S, Feldman P, Solity J. *Classroom management: Principles to practice*: Routledge; 2013.
16. Mohammadi S, Nakhaei N, Borhani F, Roshanzadeh M. Moral intelligence in nursing: a cross-sectional study in East of Iran. *Iranian Journal of Medical Ethics and History of Medicine*. 2013; 6(5): 57-66. [Persian]
17. Otaghi M, Mozafari M, Veisani Y, Taheri A. Relationship between moral intelligence, moral reasoning, and clinical competency among nurses working in teaching hospitals in Ilam. *Journal of Ilam University of Medical Sciences*. 2024; 32(3): 101-110. [Persian]
18. Sternberg RJ. A Trilogy Theory of Moral Intelligence. *Review of General Psychology*. 2024;10892680251331852.
19. Tanner C, Christen M. Moral intelligence—A framework for understanding moral competences. *Empirically informed ethics: Morality between facts and norms*: Springer; 2013. p. 119-136.
20. Borba M. Nine Competencies for Teaching Empathy. *Educational Leadership*. 2018; 76(2): 22-28.
21. Mohamadpour F. The Relationship between Moral Intelligence and Self-Compassion with Quality of Life in Patients with Multiple Sclerosis (MS). *Ethics in Science and Technology*. 2021; 16(1): 30-35. [Persian]
22. Ghanbari A. Investigating the relationship between moral intelligence and the quality of life of teachers.

Second Scientific Research Conference on Educational Sciences and Psychology of Social and Cultural Harms in Iran; Tehran, 2015. [Persian]

23. Mohamadi J, Ghazanfari F, Azizi A. Relationship between Moral Intelligence and Nurses' Quality of Work Life. *Iran Journal of Nursing*. 2014; 27(90): 54-64. [Persian]

24. Sadrizadeh S, Yao R, Yuan F, Awbi H, Bahnfleth W, Bi Y, Cao G, Croitoru C, De Dear R, Haghighat F, Kumar P. Indoor air quality and health in schools: A critical review for developing the roadmap for the future school environment. *Journal of Building Engineering*. 2022 Oct 1;57:104908.

25. Krejcie RV, Morgan DW. Determining sample size for research activities. *Educational and psychological measurement*. 1970; 30(3): 607-610.

26. Higgins-D'Alessandro A, Sadh D. The dimensions and measurement of school culture: Understanding school culture as the basis for school reform. *International Journal of Educational Research*. 1998; 27(7): 553-569.

27. Lennick D, Kiel F. *Moral intelligence 2.0: Enhancing business performance and leadership success in turbulent times*. Pearson Prentice Hall; 2011.

28. Siadat S, kazemi I, Mokhtaripour M. Relationship between Moral Intelligence and the Team Leadership in Administrators from Faculty Members' Point of View at the Medical Sciences University of Isfahan 2008-2009. *Journal of Health Administration*. 2009; 12(36): 61-69. [Persian]

29. Ainley J, Bourke S, editors. *Quality of school life and intentions for further education: The case of a rural high school*. Annual conference of AARE; 1992.

30. Soltani R, Kafee SM, Salehi I, Karashki H, Rezaee S. Survey the Quality of Life in Guilan University Students. *Journal of Guilan University of Medical Sciences*. 2010; 19(75): 25-35. [Persian]

31. Zakiani F, Abdoli J. School Culture and Students' Academic Alienation: The Mediating Role of Academic Self-Efficacy. *Journal of Modern Psychological Researches*. 2017; 12(45): 59-79. [Persian]

32. Englund T. The potential of education for creating mutual trust: Schools as sites for deliberation. *Educational philosophy and theory*. 2011; 43(3): 236-248.